

Advies

Interlandelijke Adoptie

Commissie voor Welzijn, Volksgezondheid en Gelijke Kansen

Voorstel van decreet van Mevr. P. Ceysens c.s. houdende regeling wat de Vlaamse Gemeenschap betreft van diverse aspecten inzake interlandelijke adoptie (stuk 409 (1999-2000) - nr. 1)

Stuk 2000 - 2001 / 2

SITUERING

Interlandelijke adoptie is een complex gegeven gezien de verschillende verhoudingen en mogelijks uiteenlopende belangen van elke betrokkene in de adoptiedriehoek (kind, ouder(s) en adoptiefouders).

In ons land neemt de complexiteit van het adoptiegebeuren nog toe door de ingewikkelde bevoegdheidsverdeling in deze materie.

Het Burgerlijk Wetboek (federale materie) bepaalt de voorwaarden en procedure voor adoptie, alsook de gevolgen. Het Vlaams welzijnsveld staat in voor de bijstand aan personen. In het kader van de adoptie houdt dit o.m. de voorbereiding, begeleiding en bemiddeling van de adoptie en de nazorg in. Daarnaast gelden nog internationale normen als het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind¹ en het Haags Adoptieverdrag². Dit laatste verdrag werd jammer genoeg nog niet geratificeerd.

Bovendien verlopen de vereiste wets- en decreetswijzigingen onvoldoende parallel. Daardoor ontstaat een ingewikkelde situatie m.b.t. de rechtsbescherming en gelden in de verschillende gemeenschappen verschillende regels. Het te voeren Vlaams adoptiebeleid wordt daarbij ook afhankelijk gemaakt van wetsevoluties op federaal niveau. De Vlaamse overheid heeft echter niet gewacht op een wijziging van de adoptiewet (B.W.) en heeft zelf initiatief genomen om het adoptiebeleid reeds in overeenstemming te brengen met de geest van het Haags Verdrag.

In de Vlaamse Gemeenschap werd op 15 juli 1997 het decreet inzake Interlandelijke Adoptie³ goedgekeurd. Hierbij werd de beginseltoestemming ingevoerd in afwachting van een federale wet. De beginseltoestemming met voorafgaand geschiktheidonderzoek zal echter pas sluitend en verplichtend kunnen opgelegd worden als adoptievoorwaarde wanneer dit in de federale wet zal opgenomen worden. In Vlaanderen kon dit enkel ingevoerd worden voor die kandidaat-adoptanten die van de Vlaamse dienstverlening gebruik wensen te maken.

¹ Naast de fundamentele kinderrechten daarin opgesomd, is hier vooral art. 21 van belang.

² Kort voor: Verdrag van Den Haag van 29 mei 1993 inzake de Internationale Samenwerking en de Bescherming van Kinderen op het gebied van de interlandelijke adoptie. Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht.

³ B.S., 23 september 1997.

Het Kinderrechtencommissariaat wenst in haar advies voornamelijk in te gaan op de rechten en de belangen van de (te adopteren) kinderen. We gaan hierbij niet zozeer in op de vraag welke diensten of personen betrokken dienen te worden, maar eisen in elk geval dat adoptie degelijk voorbereid en begeleid zou worden en dat de mogelijkheden voor privé-adopties, de zogenaamde 'zelfdoeners', afgesloten zouden worden. Recentelijk is namelijk nog maar eens gebleken welke desastreuze gevolgen privé-adopties kunnen hebben (crf. De internet-tweeling). Het bestaan van kinderhandel is genoegzaam bekend⁴ en de technische mogelijkheden van het internet zijn ook hier al grenzeloos gebleken. Het Kinderrechtencommissariaat wil vermijden dat eender wie kinderen 'op bestelling' kan kopen. Een controle door de overheid op alle aspecten van de adoptie is hiervoor de enige garantie en is bovendien vereist voor de ratificatie van het Haags Verdrag.

OVERWEGINGEN VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Globaal is het Kinderrechtencommissariaat niet onverdeeld positief over dit voorstel van decreet. We menen namelijk dat dit voorstel vooral tegemoet komt aan de verzuchtingen van de (kandidaat-)adoptanten. Hun vraag naar en nood aan rechtsbescherming is niet onbelangrijk, maar de rechten van de betrokken kinderen moeten blijven primeren. Er bestaat geen 'recht op een kind' en de adoptiewetgeving dient dan ook niet in eerste instantie om de belangen van adoptanten te dienen.

Bevoegdheden

Dit voorstel van decreet stelt een antwoord te bieden voor de gestelde bevoegdheidskwestie en de adviezen van de Raad van State hieromtrent.

Over de precieze bevoegdheidsverdeling en de interpretatie van de adviezen van de Raad van State bestaat discussie. De sluitende regelgeving inzake adoptie is vooral een kwestie van gelijkstellen van agenda's op de verschillende bevoegdheidsniveaus. Hierin heeft het Kinderrechtencommissariaat geen inbreng, doch pleiten we enkel voor coherentie in de regelgeving teneinde de rechtszekerheid voor alle betrokkenen te waarborgen. Zolang deze coherentie

⁴ Dit zal ook blijven bestaan gezien dit samenhangt met de kloof tussen rijk en arm, Noord en Zuid. Nochtans: "if economic and other external forms of compulsion are not allowed to undermine the basic rights of parents and children in the industrialised world, the same expectations should also be applied to the countries from which the children are brought to the West." TRISELIOTIS, J.: Intercountry adoption; Global trade or global gift?, *Adoption & Fostering*, Vol. 24, nr. 2, 2000, p. 47.

ontbreekt blijft het ook moeilijk, zometer onmogelijk, om het Haags Verdrag te ratificeren.

Gezien adoptie uiteindelijk een beslissing inhoudt inzake de staat van de persoon, behelst de adoptie federale bevoegdheden. De hulpverlening inzake adoptie (o.m. de voorbereiding, begeleiding, bemiddeling en nazorg) vallen echter onder de Vlaamse bevoegdheid inzake bijstand aan personen.

Kind en Gezin werd voor adoptie als Centrale Autoriteit aangeduid⁵ om alvast op Vlaams niveau de verplichtingen uit het Haags Verdrag te beginnen opvolgen en teneinde de volledige adoptiewerking vanuit Vlaanderen niet lam te leggen. Deze Vlaamse Openbare Instelling heeft in deze haar verantwoordelijkheid genomen en speelt een grote rol in het Vlaams adoptiegebeuren.

In afwachting van een federale wet werden in Vlaanderen regels uitgewerkt omtrent de melding⁶, de voorbereiding⁷, de gezinsevaluatie⁸, de beginseltoestemming⁹, de bemiddeling en de nazorg¹⁰.

Deze Vlaamse regels kunnen echter moeilijk algemeen bindend opgelegd worden gezien de eigenlijke adoptiebeslissing, de wijziging van de burgerlijke staat van het kind, een federale materie is. Zolang echter de federale wet niet aangepast wordt, kan de Vlaamse Gemeenschap voorwaarden stellen voor die kandidaat-adoptanten die ingaan op het aanbod van de dienstverlening. Zelfdoeners kunnen echter nog steeds opereren buiten de Vlaamse adoptiediensten om zolang ook de federale wet niet gewijzigd wordt. De huidige Vlaamse 'procedure' moet dus wel gevolgd worden wil men van de Vlaamse dienstverlening gebruik maken.

In een eerder advies¹¹ stelde van de Raad van State namelijk dat de gemeenschappen wel "verplichtingen (kunnen) opleggen aan de personen waaraan hulp of bijstand wordt verleend..." zolang "de kandidaat-adoptanten in elk geval vrij blijven om te adopteren, ook al doen ze geen beroep op de in het ontwerp bedoelde diensten en instellingen."

⁵ Dit gebeurde in 1997. Op dat ogenblik lag een federaal wetsontwerp klaar dat er echter nooit door gekomen is.

⁶ Bij Kind en Gezin.

⁷ Door gespecialiseerde en erkende centra: VCOK en Triobla.

⁸ Door selectieteams binnen de C.A.W.

⁹ Door Kind en Gezin, na gunstige evaluatie. De beginseltoestemming wordt doorgaans geëist vanuit de landen van herkomst.

¹⁰ Door de erkende adoptiediensten.

¹¹ Nr. 25.913/8 van 21 juli 1997 over het Vlaams voorontwerp van decreet inzake interlandelijke adoptie.

Internationale rechtsregels

Zowel het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind als het Haags Verdrag bevatten belangrijke bepalingen inzake de interlandelijke adoptie.

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind vertrekt van het principe dat kinderen in eerste instantie door hun eigen ouders opgevoed moeten kunnen worden¹². Afwijkingen van dit principe dienen doordacht en sterk gemotiveerd te zijn én moeten steeds in het hoger belang van het kind zijn. Art. 21 gaat dieper in op adoptie en stelt daarbij duidelijk dat interlandelijke adoptie een ultimum remedium is en dus pas in laatste instantie kan overwogen worden wanneer opvang in de eigen familie of in eigen land niet mogelijk is. Adoptie mag dus geenszins de 'gemakkelijke' oplossing zijn.

Het Haags Verdrag herhaalt deze basisprincipes en verfijnt deze. Uitgaande van de verplichting van de staten om alles in het werk te stellen opdat kinderen in hun familie kunnen blijven (preambule) legt het voor adoptie bijkomende voorwaarden op. Deze voorwaarden moeten garanderen dat adoptie enkel nog zou plaatsvinden in het hoogste belang van het kind en met respect voor alle rechten van het betrokken kind (art. 1). Verder wordt onder meer een grondige screening vereist inzake de capaciteit van de adoptiefouders en de adopteerbaarheid van het kind (art. 4-5). Bovendien wordt adoptie onder controle van de overheid gebracht (art. 15-16) zodat 'zelfdoeners' niet langer op eigen houtje kunnen adopteren.

Dit Haags Adoptieverdrag kon nog niet geratificeerd worden¹³, mede doordat de Belgische wet nog niet aan alle voorwaarden voldoet. Het is echter wel aangewezen elke Vlaamse regelgeving ermee in overeenstemming te brengen gezien hierdoor het belang van het kind (Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, art. 3) het best wordt gewaarborgd.

Het kind moet centraal staan

Eén van de vele misvattingen inzake adoptie is de idee dat een volwassene recht zou hebben op een kind. Bovenvermelde verdragen maken duidelijk dat dit niet zo is en dat de rechten en belangen van het kind zelf op de eerste plaats dienen te staan.

¹² Zie o.m. art. 5, 9 en 18.

¹³ Het Vlaams Parlement heeft wel een resolutie hiervoor goedgekeurd (*Parl.St.*, 264 (1999-2000), nr. 1, 2, 3 en 4) welke positief werd geadviseerd door het Kinderrechtencommissariaat.

Het is dan ook de erkenning van en het respect voor de rechten van het kind die bijkomende eisen aan adoptiefouders legitimeren. Er zijn namelijk wezenlijke verschillen tussen het opvoeden van adoptie- en biologische kinderen. Ze zijn het kind van een ander, hebben voor de adoptie al een eigen verhaal en een eigen (doorgaans moeilijk) leven gehad. Daardoor staan de adoptiefouders ook voor andere uitdagingen in de opvoeding van adoptiekinderen. Ook het adoptiekind zelf komt tijdens het opgroeien een aantal specifieke hindernissen en vragen tegen. Zonder de goede bedoelingen van adoptiefouders in vraag te stellen, moet het duidelijk zijn dat niet elke volwassene een adoptie aankan. **De grondige screening van kandidaat-adoptanten is dan ook een essentieel onderdeel van elke adoptie, ongeacht wie nu die evaluatie moet gaan doen.** Daarbij wordt niet gezocht naar 'perfecte' ouders, wel naar ouders met voldoende draagkracht voor de specifieke eisen die het grootbrengen van adoptiekinderen met zich meebrengt. De zoektocht is dus gericht naar ouders voor een specifiek kind en niet omgekeerd. Een loutere kinderwens is dan ook op zich onvoldoende. De kandidaat-adoptanten moeten "pouvoir désirer l'enfant qui leur est confié"¹⁴

Adoptie valt niet gelijk te stellen met de 'normale' vormen van gezinsuitbreiding, waarbij de ouders een kind verwekken¹⁵. Bij adoptie gaat het over een kind dat reeds bestaat en waar om diverse redenen de eigen ouders niet langer voor de opvoeding van hun kind kunnen instaan.

In zekere zin gaat het hier dus eerder over een "sociale en wettelijke beschermingsmaatregel" voor het kind¹⁶. Dit kan niet overgelaten worden aan privé-personen, maar dient te gebeuren via bevoegde en bekwame diensten, onder toezicht van de overheid.

In voorliggend voorstel van decreet dreigt deze redenering omgekeerd te worden. Het kind wordt aan meer eisen onderworpen dan de kandidaat-adoptanten. Of nog, de adoptanten mogen een uitgebreider verlanglijstje opstellen dat het adoptiekind.

Een kind adopteren is en blijft echter een risico. Gezien de achtergrond van vele adoptiekinderen kan de kans op bijvoorbeeld leer- of ontwikkelingsachterstand groter zijn. Precies door een degelijke voorbereiding en evaluatie kunnen

¹⁴ SERVICE SOCIAL INTERNATIONAL (1999): *Les droits de l'enfant dans l'adoption nationale et internationale*, p.10, SSI Secretariaat-generaal, Zwitserland ([www. Childhub.ch/iss](http://www.Childhub.ch/iss))

¹⁵ Bij sommige kandidaat-adoptanten leeft de onjuiste overtuiging dat adoptief ouderschap vergelijkbaar is met biologisch ouderschap. Zij vragen dan ook steeds waarom aan hen bijkomende eisen gesteld worden terwijl dat niet zo is voor personen die gewoon kinderen kunnen krijgen. Zouden we die foute redenering al volgen, zou hier de consequentie zijn dat ook 'gewoon' zwanger zijn risico's inhoudt en dat niet alle verwachtingen zullen ingevuld worden door het kind.

¹⁶ SERVICE SOCIAL INTERNATIONAL, *o.c.*, p.3.

kandidaat-adoptanten nagaan of zij in staat zullen zijn het kind te aanvaarden zoals het is en zullen zij hun verwachtingen zonedig leren bijsturen.

(zie verder ook de commentaar bij de artikelen)

De adoptiedriehoek

Bij een adoptie zijn telkens drie partijen betrokken: het kind, de (eigen) ouder(s) en de kandidaat adoptant(en). Het is van het grootste belang dat de adoptant zich kan verplaatsen in de positie van de ouder(s) van het kind. Dat men weet waarom de adoptie de aangewezen oplossing zou zijn, dat men weet heeft van de voorgeschiedenis. Dit dient aan bod te komen bij de voorbereiding van de kandidaat-adoptanten, zoals dit nu het geval is.

Dit voorstel van decreet geeft de geboorte-ouder(s) geen enkele plaats. In de toelichting vinden we wel een vermelding dat de voorbereiding in het teken kan staan van de adoptiedriehoek. Dit mag echter geen keuzemogelijkheid zijn, maar een verplichting als elementair deel van de voorbereiding.

Loskoppeling van de diverse actoren

Het Vlaams adoptiebeleid kenmerkt zich momenteel door een eenheid van visie bij alle betrokken actoren zowel voor, tijdens als na het adoptieverloop. Het voorstel van decreet wil belangenvermenging vermijden door de diverse actoren in het adoptieveld uit elkaar te trekken. Dit kan nadelige gevolgen hebben indien daardoor de eenheid van visie op adoptie teloor zou gaan. Het is bovendien nogal kunstmatig. Voorbereiding, evaluatie, bemiddeling en nazorg zijn geen los van elkaar staande diensten.

De adoptiediensten doen bijvoorbeeld ook aan nazorg en verwijzen waar nodig naar meer geëigende hulpverlening. Dit wordt trouwens ook vereist door de landen van herkomst die vaak een vorm van nazorg en opvolging van de dossiers vragen.

De voorbereidingsteams delen bijvoorbeeld via vorming de verworven inzichten uit theorie en wetenschappelijk onderzoek met de adoptiediensten.

Voor het Kinderrechtencommissariaat is de fundamentele vraag hier niet zozeer wie wat zal moeten doen, maar blijft de kwaliteitsvraag primeren.

De voorbereiding van kandidaat-adoptanten

Zie de commentaar bij de artikelen.

De gezinsevaluatie

Deze evaluatie is een scharniermoment in het verloop van de adoptieprocedure en ook hét pijnpunt bij uitstek¹⁷. Het voorstel van decreet gaat hier niet op in, gezien dit luik zou overgeheveld worden naar het federale niveau¹⁸.

De evaluatie wordt door kandidaat-adoptanten als problematisch aanvoeld omdat zij daarbij bevraagd en onderzocht te worden over zaken die toch erg privé zijn. De klachten¹⁹ over de adoptieprocedure handelen dan ook doorgaans over deze fase. Dit is ook niet verwonderlijk, gezien hier door derden een beslissing genomen wordt die fundamenteel ingrijpt in het leven van de adoptant. Het duidt ook aan dat men nog onvoldoende beseft waarom kandidaten zonnodig geëvalueerd moeten worden: niet om hen zozeer als ouder te maken of te kraken, wel ter bescherming van de rechten en behoeften van het kind.

Het belang van dergelijke evaluatie kan niet onderschat worden. Vooraleer de adoptie kan plaatsvinden moet deze beoordeling op een deskundige wijze gebeuren²⁰. Hierbij wordt nagegaan of de kandidaat-adoptanten in staat zijn om de duurzame zorg en respect op te brengen voor het kind en zijn/haar achtergrond en eigen karaktertrekken. Deze beoordeling behelst niet enkel juridische of sociale componenten, maar zeker ook ethische, medische en psychologische.

¹⁷ Dit blijkt o.m. uit de gebruikersenquête in opdracht van de Minister van Welzijn door Significant: *Interlandelijke adoptie in Vlaanderen. Een evaluatie van de adoptieprocedure door gebruikers*, Jan. 2001, onuitgegeven.

¹⁸ NI. de sociale dienst bij de Jeugdrechtbank of ten behoeve van de vrederechter.

¹⁹ Vb.: te indringende vragen over zaken die van geen nut zouden zijn voor de adoptie, te jonge personen die de evaluatie doen, te geringe motivering van de beslissing...

²⁰ Reeds jaren wordt op het veld onderzocht hoe deze beoordeling het best kan ingevuld worden. Een werkbaar voorbeeld vinden we terug in SERVICE SOCIAL INTERNATIONAL, o.c., p. 10-13.

Het Kinderrechtencommissariaat spreekt zich niet uit over welke diensten hiervoor moeten instaan²¹. Het moet wel gaan om diensten die daar de nodige expertise in hebben en pluridisciplinair werken. Deze evaluatie dient tevens omstandig gemotiveerd te worden en een beroepsmogelijkheid moet voorzien worden voor afgewezen kandidaat-adoptanten.

De bemiddeling

Zie de commentaar bij de artikelen.

Nazorg

Zie de commentaar bij de artikelen.

De zelfdoeners

Zie commentaar bij de artikelen.

²¹ Momenteel wordt deze evaluatie door de C.A.W. gedaan. In de huidige discussie liggen deze centra onder vuur en wordt voorgesteld om dit in de toekomst door de sociale diensten bij de jeugdrechtbanken te laten doen. Het is ons echter niet duidelijk of hiermee een verbetering kan gegarandeerd worden.

ARTIKELSGEWIJZE BESPREKING

Interlandelijke adoptie

Art. 2-6

Art. 2,2° laat adoptie op zelfstandige wijze nog steeds toe. Zij worden wel geacht de voorbereiding te volgen. Het Kinderrechtencommissariaat is voorstander van een verbod op zelfdoeners doch is zich bewust van de noodzaak aan federale regelgeving hiervoor. Dergelijk verbod zou de Belgische adoptieregeling in overeenstemming brengen met het Haags Verdrag.

Art. 2, 8° duidt de administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn aan als Vlaamse Centrale Autoriteit. Enkele jaren terug werd Kind en Gezin hiervoor aangeduid. Het Kinderrechtencommissariaat spreekt zich hierover niet uit, maar vraagt zich wel af welke motivering ten grondslag ligt van deze wijziging. Tegelijk kan de vraag gesteld worden of de ervaring en expertise die in de voorbije jaren werd opgebouwd binnen Kind en Gezin, ook aanwezig is binnen de administratie GMW.

De voorbereiding

Art.7-10

Het Kinderrechtencommissariaat spreekt zich niet uit over wie nu in concreto de voorbereiding van de kandidaat-adoptanten dient te verzorgen²².

In het belang van het kind en volgens de vereisten van het Haags Verdrag dient dit echter diepgaand en kwaliteitsvol te gebeuren, bij voorkeur door een multidisciplinair team.

Hier wordt niet voorbereid op een 'perfect ouderschap', doch wel op de vereisten voor deze bijzondere vorm van ouderschap: het zorgen voor, het opvoeden van 'een kind van een ander', een kind met een verleden, een kind dat niet steeds aan de (soms hooggespannen) verwachtingen zal kunnen voldoen.

Idealiter zorgt de voorbereiding ervoor dat kandidaat-adoptanten zelf tot inzicht komen omtrent die gestelde vereisten. De kandidaat-adoptanten dienen zich te realiseren wat adoptie is en na te gaan of zij de gestelde capaciteiten bezitten, eerder dan dat de voorbereiding een examen zou zijn waarvoor men eenmalig dient te slagen.

²² Blijkbaar zijn er weinig klachten of problemen m.b.t. de voorbereiding en hoe die nu verloopt. De diensten die daar ook nu reeds voor instaan zouden dus kunnen blijven functioneren, ook in dit voorstel.

De voorbereiding mag dan ook niet als afschrikkend voorgesteld worden. Bedoeling is enkel dat hier een realistisch en genuanceerd beeld van adoptie gegeven wordt en dat er grondig wordt ingegaan op de posities en belangen van elke betrokkene in de adoptiedriehoek.

Een eerder praktisch punt is het moment waarop de voorbereiding dient gevolgd te worden. Momenteel gebeurt dit tijdens de werkuren. Voor sommige kandidaat-adoptanten zou dit niet handig zijn. Het Kinderrechtencommissariaat vraagt zich af of een tijdsinvestering van 20 uur dan werkelijk teveel gevraagd is. Wanneer dit omwille van werkredenen niet zou kunnen, is het daarbij ook de vraag of men dan later wel de nodige tijd zal kunnen vrijmaken voor de opvang van het adoptiekind. Ook na het adoptieverlof zullen de ouders regelmatig verlof dienen op te nemen omwille van het kind.

Ongeacht waar of door welke instantie de voorbereiding ook zal verzorgd worden, vraagt het Kinderrechtencommissariaat hier met aandrang rekening te houden met de reeds opgebouwde expertise binnen de diensten die nu instaan voor de voorbereiding.

In art. 7 wordt de inhoud van de voorbereiding overgelaten aan de Vlaamse regering. Dit laat volgens het Kinderrechtencommissariaat teveel ruimte open. De voorbereiding moet in ieder geval vertrekken van de adoptiedriehoek. Deze vereiste zou moeten ingevoerd worden in het decreet en niet enkel overgelaten worden aan de invulling door de regering.

De bemiddeling

Art. 11-17

De bemiddelingsdiensten staan in voor de zogenaamde matching tussen kandidaat-adoptanten en het kind. Een geslaagde matching stoelt noodzakelijkerwijs op de doorgedreven screening van beide 'partijen'. Bij de adoptiediensten dienen de kandidaten dus evenzeer gescreend te worden voor de matching als het kind. De aanvankelijke gezinsevaluatie gaat na of de kandidaten in abstracto als adoptiefouder in aanmerking kunnen komen. Bij de bemiddeling dient meer concreet nagegaan te worden of een bepaald ouderpaar 'past' voor een bepaald kind.

Het is evident dat de diensten nood hebben aan correcte en volledige informatie uit de herkomstlanden. (Het is even zeer waar dat de landen van herkomst nood hebben aan zo volledig en correct mogelijke informatie over de adoptanten.) Hiervoor doen de diensten nu reeds beroep op de ambassades, zoals hier ook

voorgesteld wordt. Het Kinderrechtencommissariaat is volledig akkoord met de noodzaak aan betrouwbare buitenlandse kanalen. Het gaat echter wel heel ver om de Vlaamse adoptiediensten aansprakelijk te stellen voor fouten of tekortkomingen die door deze kanalen zouden gemaakt worden. Vanuit Vlaanderen kan aan deze kanalen ook geen verplichting opgelegd worden. Vraag is ook wat in voorkomend geval de sanctie zou zijn?

In dit voorstel worden de diensten meer specifiek juridisch aansprakelijk gesteld voor de waarachtigheid van de kindstudie. Het Kinderrechtencommissariaat is van mening dat hiermee een te vergaande verplichting wordt opgelegd, nl. een resultaatsverbintenis 'tot afleveren van het gewenste kind'. Dit lijkt bijna op een verzekeringspolis tegen verborgen gebreken.

Er is reden om aan te nemen dat de diensten nu reeds alle mogelijke inspanningen doen om dergelijke waarachtigheid te garanderen. Meer dan een inspanningsverbintenis kan hier echter niet gevraagd worden. (De bemerking in de toelichting bij dit voorstel wekt de indruk dat de diensten op dit ogenblik niet de grootst mogelijke voorzichtigheid aan de dag zouden leggen.)

Wat de kindstudies betreft kan hier verwezen worden naar de reeds geldende regelgeving²³, die nu al grotendeels bevat hetgeen in het voorstel van decreet vereist wordt²⁴.

Naast de kindstudie door de diensten geeft dit voorstel de mogelijkheid aan de kandidaat-adoptanten om nog een "tegenonderzoek" (art. 12) te laten uitvoeren in het land van herkomst. Dit getuigt niet alleen van wantrouwen in de betrokken diensten hier en in het buitenland. Het geeft tegelijk aan dat alle middelen goed zijn om aan de wensen van de adoptiefouders tegemoet te komen zonder echter een gelijkaardige garantie op te eisen voor de wensen of behoeften van het te adopteren kind. Het Kinderrechtencommissariaat acht dit onaanvaardbaar. Zeker wanneer niets geregeld is in geval van ongewenste eigenschappen van het kind. Gaat de geplande adoptie dan nog door? Wat gebeurt er dan met het kind? Welke garanties zijn er voor de opvang van het kind, wanneer het niet langer gewenst is?²⁵

²³ BVR, 20 okt. 1998, B.S., 19 dec. 1998, met bijlage.

²⁴ SSI, o.c., p.7-14: praktische invulling van wat de kindstudie en de gezinsonderzoeken moeten bevatten in het belang van het kind.

²⁵ Meer bepaald kan dit voor HIV-positieve kinderen erge gevolgen hebben: maatschappelijk uitgesloten worden, geen toegang krijgen tot vereiste medische hulp. Dit wordt o.m. aangehaald door expert Dr. T. Jonckheer (AZ Middelheim): "testen op HIV in het land van herkomst met het oog op interlandelijke adoptie is slechts ethisch toelaatbaar indien deze test gebeurt in een omgeving waar een voldoende structuur bestaat om de patiënt op te vangen wanneer deze tengevolge van positief bevonden test niet in aanmerking zou komen voor adoptie."

Dergelijke bepalingen lijken het kind te gaan degraderen tot een product dat aan bepaalde vereisten, verwachtingen van de 'koper' moet voldoen. De kandidaat-adoptanten mogen dus een gegarandeerd 'geslaagd product' vragen, terwijl het voor de kinderen maar afwachten wordt bij wie ze zullen terechtkomen.

Voor het Kinderrechtencommissariaat is dit ook ethisch niet aanvaardbaar. Bovendien ontstaat daardoor een wanverhouding, gezien een dergelijke screening en mogelijke 'tegenonderzoek' niet ingevoerd wordt voor de kandidaat-adoptanten. Nochtans is de essentie van adoptie een gezin te vinden voor een kind, niet omgekeerd. Eigenlijk zou men derhalve eerder aan de kandidaat-adoptanten meer eisen moeten kunnen stellen dan aan het kind.

De vraag is hierbij nog of de landen van herkomst dit zullen aanvaarden.

Dit druist bovendien in tegen de veronderstelde interlandelijke samenwerking en het wederzijds vertrouwen.

Op grond van het voorstel (art. 14) wordt het mogelijk om, louter op basis van formele criteria, twee jaar lang te werken zonder enige inhoudelijke controle. Dit is te riskant en biedt geen bescherming aan kandidaat-adoptanten noch aan het kind.

Dit gebrek aan controle op de werking van bij de eerste bemiddeling is een stap achteruit in vergelijking bij de huidige regeling.

De privé-adoptie

Art. 18

In dit voorstel wordt zelfdoeners geen strobreed in de weg gelegd. Voor de te adopteren kinderen geeft dit onvoldoende garanties.

Kijkend naar de essentie van adoptie en de bepalingen in de Verdragen ter zake, kan het niet langer dat enkel gerekend wordt op de goodwill van zelfstandig agerende kandidaat-adoptanten. We geloven dat de meeste adoptanten enkel goede bedoelingen hebben. Dit is echter niet altijd zo.

Bovendien zijn de risico's hier niet enkel voor het kind. Ook de kandidaat-adoptanten zelf lopen op deze wijze veel meer kans om misbruikt te worden door malafide kanalen en kinderhandelaars.

Voor de zelfdoeners ontbreekt elke controle op de buitenlandse kanalen. Wanneer dit terecht zo essentieel geacht wordt voor de diensten, is het niet te begrijpen waarom deze vorm van adoptie nog zou toegestaan worden zonder dergelijke controle.

Het Kinderrechtencommissariaat herhaalt hier de bekommernis voor de rechten en de belangen van de kinderen in het kader van zelfstandige adopties²⁶.

De enige controle op het verloop van de adoptie en op de vereiste stukken (art. 13) kan pas gebeuren nadat de adoptie reeds een feit is. Wanneer dan essentiële stukken zouden ontbreken (bijvoorbeeld toestemmingen van de geboorte ouders), is de vraag wat daar dan nog aan kan gedaan worden.

De nazorg

Art. 19-22

Het Kinderrechtencommissariaat deelt de bezorgdheid voor een degelijke nazorg, vooral ten behoeve van de geadopteerde. Op dit ogenblik wordt reeds nazorg voorzien, zowel door de adoptiediensten zelf als door verenigingen van adoptiegezinnen en van geadopteerden²⁷.

Het Kinderrechtencommissariaat wil hierbij opmerken dat 'ervaringsdeskundigheid' op zich niet zaligmakend is. Ook bij de nazorg is professionaliteit een kwaliteitsvereiste.

Het Kinderrechtencommissariaat begrijpt dat nazorg voor de adoptiefouders en voor de geadopteerde een verschillende invulling dient te krijgen. Nazorg voor het gezin als geheel dient echter ook een plaats te krijgen, zeker wanneer de belangen niet zo uiteenlopend zijn. Een strikte scheiding tussen beide lijkt niet noodzakelijk en kan zelfs contraproductief zijn.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt zich vragen bij het verbod voor adoptiediensten om ook nazorg te bieden. Zoals reeds gezegd wordt dit vaak door de landen van herkomst vereist. Bovendien kunnen zij zeker ook een positieve rol spelen in de 'rootsreizen'²⁸ door de contacten die zij hebben met de landen van herkomst. Zij hebben tevens een beter zicht op het delicate karakter van bepaalde dossiergegevens (vb. reden voor adoptie, mogelijke problemen voor de geboortemoeder wanneer de adoptie bekend zou worden...).

De geadopteerde op zoek naar de familie van oorsprong dient op professionele wijze bijgestaan en begeleid te worden. Ook de adoptiefouders moeten hierbij op professionele ondersteuning kunnen rekenen.

²⁶ als voorbeeld van shopping kunnen we verwijzen naar www.adoption.com, één van de vele sites waar kinderen aangeboden worden.

²⁷ Vb: VAG, Adoptielijn.

²⁸ Reis van de geadopteerde naar het land van herkomst om de familiale geschiedenis te verduidelijken en eventueel contact te leggen met de geboorte-ouder(s).

De Vlaamse adoptieambtenaar

Art. 23

Een verplichte registratie van alle adopties is inderdaad wenselijk. Voor de inzagevragen van de dossiers lijkt een begeleiding hierbij echter noodzakelijk. Zal deze ambtenaar daarin kunnen voorzien? Hoe zal deze 'dienst' er concreet uit moeten gaan zien? Het decreet geeft daar weinig informatie over.

De inzage in het dossier dient op ondersteunende wijze begeleid te worden. Voor de geadopteerde kan dit namelijk een moeilijk proces zijn. Het is onduidelijk hoe de adoptieambtenaar hiervoor zal instaan. Het moet mogelijk zijn om hierbij de diensten voor nazorg te betrekken.

Wanneer de adoptieambtenaar onvolledigheden opmerkt in het dossier, kan dit per definitie pas na de afhandeling van de controle. Is het niet nuttiger een controle van de vereiste stukken in te voeren voor de homologatie van de adoptie? Wat als het dossier onvolledig blijkt te zijn?

Het Kinderrechtencommissariaat vraagt zich af of een dergelijke registratie van alle adopties niet kan gebeuren bij de Centrale Autoriteit²⁹, maar spreekt zich verder niet uit over de noodzaak of het nut van een afzonderlijke adoptieambtenaar.

De Hoge Raad voor Adoptie

Art. 24

Het Kinderrechtencommissariaat heeft geen probleem met de oprichting van een Hoge Raad voor Adoptie als adviesorgaan voor het beleid. Wel is het maar de vraag of er nood is aan een bijkomende klachteninstantie.

Het Kinderrechtencommissariaat stelt omwille van 'proceseconomie', de klantvriendelijkheid en de duidelijkheid, dat klachten m.b.t. adoptie beter ingediend kunnen worden bij de reeds bestaande ombudsdiensten (Vlaams of federaal, naargelang de toekomstige regelgeving) of bij het Kinderrechtencommissariaat, indien de klager een minderjarige is of indien het rechtstreeks de rechten van de minderjarige betreft.

Daarnaast is reeds een klachtenbehandeling voorzien voor alle diensten die onder het kwaliteitsdecreet vallen.

De invoering van een nieuw klachtenkanaal lijkt overbodig en verwarrend.

²⁹ Zeker nu deze volgens art. 27 zou dienen in te staan voor de naleving van dit decreet.

ADVIES VAN HET KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT

Het Kinderrechtencommissariaat beoordeelt vooral het uitgangspunt van dit voorstel negatief. Het voorstel volgt te weinig de letter en de geest van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind en het Haags Verdrag³⁰. Het vertrekt namelijk teveel vanuit de belangen van de kandidaat-adoptanten. Uit dit voorstel blijkt niet ondubbelzinnig dat men op zoek gaat naar een gepast gezin voor een adopteerbaar kind. Het gaat eerder om het vinden van het gewenst kind voor de kandidaat-adoptanten. Het toezicht op de adoptanten wordt tot een minimum beperkt terwijl aan het te adopteren kind zonder probleem alle mogelijke eisen kunnen gesteld worden.

Met dit voorstel zou de Vlaamse Gemeenschap het meest essentiële deel van de adoptie, de gezinsevaluatie, uit handen geven en naar het federale niveau verwijzen. Voor het Kinderrechtencommissariaat hoeft dit op zich geen probleem te zijn, maar er is wel een grote bezorgdheid over de kwaliteit van de gezinsevaluatie. Op dit ogenblik kan hiervoor geen enkele garantie gegeven worden.

Het Kinderrechtencommissariaat vreest dat door dit decreet de adoptie opnieuw gemakkelijker zal worden. Dit terwijl adoptie een zeer complex gebeuren blijft en een succesvolle adoptie voor alle betrokkenen een bijzondere voorbereiding en begeleiding vereist. Een adoptie is geen vorm van gezinsuitbreiding, maar wel een heel bijzondere vorm van hulpverlening voor een kind met een gezinsbehoefte.

Bovendien lijkt dit decreet eerder ingegeven te zijn door bepaalde groepen die zich in hun belangen geschaad voelen en wordt niet zuiver aangegeven waar het huidig adoptiebeleid dan zo fout loopt.

Tot slot kan de meest sluitende rechtsbescherming van de betrokken kinderen slechts gegeven worden door een ingreep van de federale wetgever én de ratificatie van het Haags Verdrag. Het Kinderrechtencommissariaat herhaalt hier dan ook de vraag naar de verschillende overheden om het nodige te doen om deze ratificatie mogelijk te maken.

³⁰ Voor meer achtergrond hierover: TRISELIOTIS, J. *o.c.*, p. 45-54.

Gezien de complexiteit van de materie en de soms uiteenlopende belangen van de betrokkenen zou het nuttig zijn de verschillende standpunten in te winnen vooraleer wijzigingen in de regelgeving door te voeren.

Ankie Vandekerckhove
Kinderrechtencommissaris
Februari 2001